

תורת החכמים

גיליון שבועי להנחלת תורת רבותינו חכמי ספרד זיע"א
 יוצא לאור על ידי מכון חכמי ספרד רח' הרב צבאן 9 נתיבות
 טל' 077-5535280 | פקס 077-5535281 | מייל toratsfarad@gmail.com

עיר	כניסה	יציאה	ר"ת
י-ם	18:59	19:50	20:41
ת"א	18:56	19:48	20:38
חיפה	18:58	19:50	20:40
ב"ש	18:57	19:49	20:38

שבת אחרי-קדושים תשפ"א

גיליון
 ק"י

תולדות החכמים

רבינו יצחק עטייה זיע"א

בשנת תקט"ו לדרך, בארם צובא' היא 'חאלב' שבסוריה, נולד רבינו, בן שלישי לאביו רבי ישעיה מח"ס 'בגדי ישע'.

כבר מקטנותו השקיע את עצמו בעמלה של תורה. וכה כתב רבי ישראל ששון, מדייני ארם צובא', בהסכמתו לספר 'זרע יצחק' לרבינו, 'למדתי עמו בקטנותו, כאשר הקריב עצמו על מזבח התלמוד, כבר שבע כבר תמניא, בוצין בוצין מקטפיה ידע, לדידי חזי לי זהרורי חכמה המשתכחת ביה'.

לימים כיהן רבינו כדיין וראש ישיבה בחאלב, וכן זכה להיות מגדולי המתבירים, ומהיחידים שזכו להדפיס את כל ספריהם בחיי חיותם. לצורך הדפסת ספריו כיתת רבינו את רגליו ונדד למרחקים משך שנים רבות. פרטים מאלפים על דרכי נסיעתו והמקומות בהם היה, כתב בהקדמה לספרו 'זיקרא יצחק'.

שער הספר ויקרא יצחק משנת תקפ"ו

חיבוריו הם, 'זרע יצחק' (הרושים על חומשים בראשית ושמות בדרך הפלפול), 'זיקרא יצחק' (הרושים על חומשים ויקרא במדבר דברים. ממנו נעדר המאמר הסמוך), קונטרס 'יקרא דחיי' (הספר על רבי יהודה קצין ועל אביו של רבינו), קונטרס 'פלפלת כל שהוא' (ענייני הלכה שונים ועל מסכת סוכה), 'זכות אבות' (על מסכת אבות), 'אשת חיל' (ביאור על אשת חיל), 'משרת משה' (על הרמב"ם), 'דוב דגן' (על הש"ס), קונטרס 'אות לטובה' (הקירות ופלפולים שונים), 'דורש טוב' (הרשות עה"ת), 'עקב ענוה' (על מידת הענוה), 'תנא ושיר' (על הש"ס), 'פני המים' (על פירוש רש"י והרא"ם). כמו כן, הדפיס רבינו את ספרו של אביו 'בגדי ישע' (שו"ת רמב"ם, דרושים ועה"ת). כל החיבורים הללו נדפסו ע"י רבינו בעיר 'ליוורנו'.

רבינו היה בן דורו של החיד"א, ובספריו הוא מרבה להזכירו. החיד"א גם כן מזכיר בספריו את רבינו בחביבה יתירה ובכבוד גדול. בשו"ת 'יוסף אומץ' (סימן קד) מביא החיד"א תשובה הלכתית מרבינו, ומתארו בתואר 'החכם השלם הדיין המצויין כמה"ר יצחק עטייה נר"ו ולאחר מכן משבח מאוד את תשובתו ומסכים להלכה עם פסיקתו.

ימי חייו של רבינו היו רצופים צער ומכאובים ומלווים ביסורים קשים ומרים, אשתו הראשונה ושלוש בנותיהם נפטרו באיבם. לאחר מכן נשא אשה שנייה וגם היא חלתה בחולי גדול, וכפסע היה בינה ובין המוות, רבינו עשה לה שינוי השם לשמחה' וכן שינוי מקום ובחסידי ה' היא הבריאה. במגיפה שפרצה בקרב הילדים, בשנת תקנ"א, שכל רבינו את אחד מבניו. ברעש האדמה, שאירע בשנת תקפ"ב, נספה בנו הצעיר משה. אף רבינו עצמו לתקופות ימים רבים חלה בחולי קשה, וכלשונו 'חולי של דוד עיקש ופתלתול, ונחליתי קרוב לשישה חודשים כגוף בלי נשמה ח"ו, וברוך רחמנא המחזיר נשמות לפגרים מתים, ומחולאים רעים ורבים הצילני'.

מאשתו השנייה הניח רבינו אחריו ברכה ארבעה בנים תלמידי חכמים ואלה שמותם, רבי אברהם רבי דוד רבי יעקב ורבי אליהו.

כפי הנראה, רבינו נתבקש בישיבה של מעלה בהיותו בעיר 'ליוורנו' שבאיטליה. זמן פטירתו ומקום קבורתו לא נודעו.

תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדנו.

פטירת הצדיקים מכפרת כפרה גמורה כיום הכיפורים

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנותם לפני ה' ויקחו (טז, א)

תירוץ אחר כתב הפרי חדש' (שם), שמאחר ומחילת העוונות של ר"ה ועשי"ת תלויה בתענית, כמבואר במדרש, אם ארע שלא התענו, אזי יש בכוחו של יום הכיפורים לכפר, לא רק על שליש מהעוונות, אלא אף על העונות שהיו אמורים להתכפר בראש השנה ובעשרת ימי תשובה, וטרם התכפרו.

עפ"ז כתב רבי ישעיה עטיה (אביו של רבינו) בספרו 'בגדי ישע', לבאר את הפסוק 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם מפני ה' תטהרו', שהטעם שהאר"ך הכתוב, ואמר 'לטהר אתכם מכל חטאתיכם', הוא כדי לתרץ את הקושיא, מה מעלתו של יום הכיפורים, שרק בו נאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם', והלא מבואר במדרש שיוה"כ"פ מכפר שליש מהעוונות, בדומה ליכולתם של ראש השנה ועשרת ימי תשובה? לפיכך הוסיף הפסוק, שמעלתו היא 'לטהר אתכם מכל חטאתיכם', כלומר, שביום זה, תהיו טהורים מכל החטאים, אף אלו הקשים והעקשים, וכמו שתירץ הבי"ו. או כתירוץ הפר"ח, שמעלתו היא, שיש בכוחו לכפר לא רק על שליש מהעוונות, אלא אף על כל החטאים (וכגון שלא התענו ב"ה ובעש"ת).

ועתה, מבאר רבינו את דברי המדרש המוקשה. שתמהנו על שאלת המדרש 'זמנין שיום הכיפורים מכפר?', כוונת המדרש היא, מנין שהוא מכפר כפרה גמורה יותר מאשר ראש השנה ויוה"כ, והשיב, שנאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם', וכאמור.

ומה ששאל המדרש 'זמנין שמיתתן של צדיקים מכפרת?', כוונתו, אף שמזה שהזכרה מיתת שני בני אהרן בתחילת הפרשה של יוה"כ, אפשר ללמוד שפטירת הצדיקים מכפרת כיום הכיפורים, ברם, עדיין יתכן לומר, שהדמיון הוא לעניין שצריך להתענות ביום פטירת הצדיקים כמו ביוה"כ, או לעניין שיש לחזור בתשובה כמו ביוה"כ, שהרי 'מפני הרעה נאסף הצדיק' (ישעיה נז, א), ולא לעניין שמיתתן מכפרת? לשם כך, הביא המדרש את הפסוק 'ויקברו את עצמות שאול', ומיד לאחר מכן נאמר 'ויקברו את אלהים לארץ ארץ כן'. ומאחר שמצינו שלאחר פטירת שאול נמחלו עוונותיהם של ישראל, ממילא מה שהזכרה מיתתן של שני בני אהרן בתחילת הפרשה של יוה"כ, הוא כדי ללמד, שפטירתם של צדיקים מכפרת על כל העוונות ואף על הקשים ביותר, בדומה לכפרתו של יוה"כ שמכפר כפרה גמורה.

מובא במדרש (ויק"ר, יב), אמר רבי חייא בר אבא, באחד בניסן מתו בניו של אהרן. ולמה מזכיר מיתתם ביום הכיפורים? אלא, מלמד שכשם שיום הכיפורים מכפר, כך מיתתם של צדיקים מכפרת. ומנין שיום הכיפורים מכפר? שנאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם' (ויקרא טז, ב). ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת? שנאמר 'ויקברו את עצמות שאול' (ש"ב כא, יד), ונאמר 'ויקברו את אלהים לארץ ארץ כן' (שם).

ולכאורה דברי המדרש תמוהים. מהו ששאל 'זמנין שיום הכיפורים מכפר?' והלא שמו מעיד עליו שבכוחו לכפר על העוונות, שכבר קראתו התורה 'יום הכיפורים' (ויקרא כג, כז)? ועוד, לשם מה הביא המדרש את המשך הפסוק 'לטהר אתכם מכל חטאתיכם', והרי כבר מתחילת הפסוק 'כי ביום הזה יכפר עליכם' יודעים אנו שיוה"כ מכפר? עוד יש להקשות, מאחר שבתחילת המדרש התבאר, שהטעם שהזכירה התורה את מיתת בני אהרן בתחילת פרשת יום הכיפורים, זה כדי ללמד שמיתתן של צדיקים מכפרת, א"כ מדוע חזר המדרש לשאול 'זמנין שמיתתן של צדיקים מכפרת?' וביותר קשה, שבתשובתו, מביא המדרש מקור לכך שמיתת הצדיקים מכפרת, מספר שמואל, ולא כמו שכתב בתחילה שהמקור הוא ממה שנשמעה מיתת שני בני אהרן לפרשת יום הכיפורים?

ומבאר הגאון רבינו יצחק עטייה (ראה אודותיו במדור הסמוך) בספרו ויקרא יצחק, בהקדים את דברי המדרש (ויקרא ל, ז), משל למדינה שחייבת מס למלך, ולא נתנו לו. בא המלך עם חייליו בכדי לנכות את המס. כשנתקרב אליה בעשרה פרסאות, יצאו גדולי המדינה לקראתו ואמרו לו, אין לנו מה לתת לך, הניח להם שליש. כיון שנתקרב יותר, יצאו בינוני העיר לקראתו, הניח להם שליש השני. כשנתקרב יותר, יצאו כל בני העיר לקראתו, והניח להם הכל. כך, המלך, זה הקב"ה. בני המדינה, אלו ישראל, שמסגלים עוונות כל השנה. ערב ראש השנה, הגדולים מתענים, ומוותר להם על שליש עוונותיהם. בעשרת ימי תשובה, בינוניים מתענים, ומוותר להם על עוד שליש. ביום הכיפורים, הכל מתענים, ומוותר להם על הכל.

הקשה מרן רבי יוסף קארו ב'בית יוסף' (סימן תקפ"א), שלדברי המדרש יוצא, שערב ראש השנה וכן עשרת ימי תשובה, חשובים כיום הכיפורים, שהרי הם מכפרים על שליש מהעוונות כמו יום הכיפורים, וא"כ מהי מעלתו המיוחדת של יום הכיפורים? ותירץ, כי את השליש הראשון שמכפר ראש השנה קל לכפר, ואת השליש השני שמכפרים עשרת ימי תשובה קשה יותר לכפר, אך את השליש האחרון שמכפר יום הכיפורים הוא הקשה מכולם לכפר.

